Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Bitlis Eren University Social Science Journal (BEU SBD)
e-ISSN: 2147-5598

Cilt / Vol: [15]
Sayı / Issue: [1]
Yıl / Year: [2026]
Sayfa / pp: [125-141]
DOI:
10.47130/bitlissos.1824572

İhsan ŞEHİTOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi/ Assist. Prof. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Muş, Türkiye.
Department of Turkish Language and Literature, Faculty of Arts and Sciences, Muş Alparslan University, Muş, Türkiye.
i.sehitoglu@alparslan.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0748-3052

Kerbela Mersiyelerinde Hz. Hüseyin'in Benzetildiği Unsurlar*

Elements to Which Hazrat Hüseyin Is Compared in Kerbela Elegies

ÖZET

Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi, sadece İslam tarihi açısından değil, aynı zamanda edebiyat dünyasında da derin izler bırakmış, büyük bir trajedi olarak kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Kerbela'da yaşanan bu olay, halkın dinî ve manevî değerleriyle bağdaştırdığı büyük bir direniş simgesine dönüşmüştür. Şairler, Kerbela'daki bu insanlık dramına duyarsız kalamamış, bu acı olayı şiirle dile getirerek, bir yandan dinî ve ahlakî bir tavır sergilerken diğer yandan adaletin ve hakkın peşinden gitmek için yapılan mücadeleyi vurgulamışlardır. Divan edebiyatında da yer bulmuş olan Kerbela Mersiyeleri, hem tarihî bir olayın edebiyatla buluştuğu hem de bireysel bir vicdanın ve toplumun ruhunun ses bulduğu eserler olarak bu trajik olayın edebiyat dünyasında hâlâ yankılandığını gösterir. Bu sebeple Kerbela mersiyeleri şairlerin bu faciaya duyarsız kalamayışlarının, şiirsel isyanın ve bilinçli bir taraf belirlemenin açık ifadesidir. Bu çalışmanın temel amacı, divan edebiyatındaki Kerbela mersiyelerinde benzetme sanatının nasıl bir işlevsel araç olarak kullanıldığını incelemek ve Hz. Hüseyin'in çok yönlü şahsiyetinin farklı boyutlarının edebî metinlerde nasıl dile getirildiğini daha sistematik bir şekilde ortaya koymaktır. Böylelikle hazırlamış olduğumuz çalışmada benzetme sanatının sağladığı olanaklarla, Hz. Hüseyin'in divan edebiyatındaki yerinin farklı bir açıdan anlaşılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Hz. Hüseyin, Divan Edebiyatı, Kerbela Mersiyeleri, Benzetme*

Jel Kodları: *Z Diğer Özel Konular*

ABSTRACT

The martyrdom of Imam Hussein in Karbala has left a profound mark not only on Islamic history but also on the literary world, passing down through generations as a great tragedy. This event in Karbala has become a symbol of great resistance, associated with the religious and spiritual values of the people. Poets could not remain indifferent to this human tragedy in Karbala, expressing this painful event in poetry, thereby highlighting the struggle for justice and righteousness while simultaneously displaying a religious and moral stance. The Karbala elegies, which also found a place in classical Ottoman literature, demonstrate that this tragic event still resonates in the literary world, both as a meeting of a historical event with literature and as a voice for individual conscience and the spirit of society. Therefore, Karbala elegies are a clear expression of the poets' inability to remain indifferent to this tragedy, of poetic rebellion, and of a conscious choice of side.The main objective of this study is to examine how the art of simile is used as a functional tool in the elegies of Karbala in classical Ottoman literature, and to systematically reveal how the different dimensions of the multifaceted personality of Imam Hussein are expressed in literary texts. Thus, in this study, we aim to understand the place of Imam Hussein in classical Ottoman literature from a different perspective, through the possibilities offered by the art of simile.

Keywords: *Hazrat Hüseyin, Divan Literature, Kerbela Elegies, Simile*

Jel Kodes: *Z Other Special Topics*

*Bu makale, 15-17 Mayıs 2025 tarihinde Muş'ta düzenlenen 5. Uluslararası Türkoloji Araştırmaları Sempozyumu'nda "Kerbela Mersiyelerinde Hz. Hüseyin'in Benzetildiği Unsurlar" başlığıyla sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

*This article is a revised and expanded version of an oral presentation titled "Elements to Which Hz. Hüseyin Is Compared in the Elegies of Karbala" delivered at the 5th International Symposium on Turkology Research, held in Muş on May 15–17, 2025.

Geliş Tarihi/ Submitted Date: 15.11.2025
Kabul Tarihi/Accepted Date: 15.12.2025 Yayın
Tarihi/Published Date: 30.06.2026
Atıf-Citation: Şehitoğlu, İ. (2026), "Kerbela Mersiyelerinde Hz. Hüseyin'in Benzetildiği Unsurlar", Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), 125-141.https://doi.org/10.47130/bitlissos.1824572

Araştırma Makalesi
Research Article

GİRİŞ

Hz. Hüseyin'in 61 (680) yılında Kerbelâ'da şehid edilmesi İslâm tarihinin trajik olaylarından biridir. Onun ve yakınlarının Emevî ordusu tarafından Kerbela denilen yerde on gün susuz bırakılarak katledilmesi Müslümanlar üzerinde derin etki bırakmış, zamanla oluşan yas atmosferinin tesiri mersiyelere yansımış ve bu konuda pek çok eser kaleme alınmıştır (Güngör, 2003). Kerbelâ Vakası, başlangıçta Arap coğrafyasında yaşanmış ve doğrudan bu kültürel bağlam içinde anlamlandırılmış olsa da zamanla İslam dünyasının farklı bölgelerinde, özellikle de İran başta olmak üzere pek çok Müslüman toplulukta derin bir kültürel ve edebî yankı bulmuştur. Bu trajik olayın merkezinde yer alan Hz. Hüseyin, sadece tarihî bir figür olarak değil, aynı zamanda adalet, hakikat ve direnişin timsali olarak çeşitli edebî türlerde yeniden inşa edilmiştir. Böylece Kerbelâ, Arap kültürel sınırlarının ötesine geçerek İslam dünyasında ortak bir hafıza ve duygudaşlık alanı oluşturmuş; Hz. Hüseyin'in fedakârlığı, ümmetin vicdanında yankı bulan evrensel bir ideal hâline gelmiştir.

Kerbela Vakası, İslam tarihinin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmekte olup, bu trajik hadisenin en merkezi ve belirleyici şahsiyeti şüphesiz Hz. Hüseyin'dir. Hz. Hüseyin, İslam tarihi ve kültüründe yalnızca bir birey olarak değil, aynı zamanda derin anlam katmanlarıyla yüklü bir sembol olarak yer edinmiştir. Bu bağlamda Hz. Hüseyin'in şahsiyetinde tecessüm eden anlamlar, bireysel bir direnişten ziyade, insanlığın ortak ahlakî değerlerini temsil etmektedir. Zira o, baskı ve zorbalığa boyun eğmeyerek hakikatin savunuculuğunu üstlenmiş, bu tavrıyla hem dinî hem de evrensel etik değerlerin canlı bir örneği hâline gelmiştir. Dolayısıyla Hz. Hüseyin ismi, tarihsel bir kimlikten çok daha fazlasını ifade eder; o, adalet arayışının ve zulme karşı direnişin zamana ve mekâna sığmayan evrensel bir ifadesidir.

Hadis ve tabakât literatüründe Resûlullah'ın (s.a.v.) ailesine dair aktarımlarda, Hz. Hüseyin ile ağabeyi Hz. Hasan'ın çoğunlukla birlikte zikredildiği görülmektedir. Bu ortak anılma, yalnızca biyografik kronolojinin bir gereği değil, aynı zamanda her iki şahsiyetin İslamî gelenek içerisindeki özel konumlarını ve temsil ettikleri ahlakî, dinî değerleri birlikte ifade etme çabasının bir tezahürü olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda, özellikle hadis külliyatı içinde yer alan bazı rivayetler, onların Resûlullah'ın nezdindeki ayrıcalıklı yerini ortaya koyar niteliktedir. Nitekim Tirmizî'nin *Menâkıb* ve Ahmed bin Hanbel'in *Müsned* adlı eserlerinde geçen bir rivayette, Hz. Peygamber'in "Hasan ve Hüseyin benim dünyadaki iki reyhanımdır." (Yılmaz, 2015) şeklindeki ifadesi dikkat çekicidir. Bu hadiste geçen "reyhan" benzetmesi, yalnızca estetik bir anlatım değil, aynı zamanda Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in Resûlullah'ın gönlündeki sevgi, zarafet ve masumiyet düzeylerini sembolize eden derin anlamlar taşımaktadır. Reyhan çiçeği hem kokusu hem de zarif yapısıyla sevgi ve nezaketin bir timsali olarak kabul edildiğinden, bu benzetme Hz. Hüseyin için yapılan ilk sembolik ve mecazi nitelikteki anlatımlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Benzetme sanatı, şiir dilinin en etkili anlatım araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Şairler, soyut kavramları somutlaştırmak, duyguları daha derinlemesine ifade edebilmek ve okuyucunun hayal gücünde güçlü çağrışımlar uyandırmak amacıyla sıklıkla bu sanata başvururlar. Benzetmeler, yalnızca şiirin estetik boyutunu zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda anlam katmanlarını derinleştirerek okuyucunun metinle kurduğu duygusal ve zihinsel ilişkiyi güçlendirir. Bu bağlamda, şairin dili kullanma biçimi, benzetmeler aracılığıyla çok yönlü bir anlatıma dönüşür; böylece anlatım, sadece yüzeysel bir ifade olmaktan çıkarak sanatkârane bir yapı kazanır. Özellikle imgesel anlatımın ön planda olduğu şiir türlerinde, benzetme sanatı, şiirin temel yapısını oluşturan önemli bir öğe hâline gelir. Şair, benzetme yoluyla kelimelere yeni anlamlar yükleyerek, okuyucunun zihninde farklı çağrışımlar oluşturur ve şiirin etkileyiciliğini artırır. Bu nedenle, benzetme sanatı, şiirsel anlatımın hem estetik hem de anlamsal derinliğini belirleyen temel unsurlardan biri olarak değerlendirilmelidir.

Hz. Hüseyin'in İslam tarihindeki derin ve çok boyutlu önemi, onun şehadeti etrafında şekillenen güçlü bir edebî gelenek doğurmuştur. Bu bağlamda, özellikle Kerbela Vakası'nın trajik boyutları, farklı coğrafyalarda ve çeşitli dillerde birçok şairin ilham kaynağı olmuş; bu olayın etkisiyle İslamî edebiyat literatüründe "Maktel-i Hüseyin" adı verilen özgün bir tür ortaya çıkmıştır. Maktel türü, yalnızca tarihî bir anlatıyı aktarmakla kalmamış, aynı zamanda dinî duyguların, toplumsal hafızanın ve edebî estetiğin birleştiği önemli bir ifade alanı haline gelmiştir. Hz. Hüseyin'in şehadeti üzerine kaleme alınan mersiyeler, edebî bir tür olmanın ötesinde, İslamî kültürel belleğin ve manevî duyarlılığın önemli taşıyıcıları olarak da değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu metinlerde, Kerbela'nın merkezî figürü olan Hz. Hüseyin, sıkça farklı semboller ve imgeler aracılığıyla benzetmeler yoluyla tasvir edilmiştir. Şairler, onun adalet, fedakârlık, sabır ve direniş gibi niteliklerini vurgulamak için Hz. Hüseyin'i zaman zaman bir aslan, bir güneş ya da bir gül gibi anlam yüklü varlıklarla özdeşleştirmişlerdir. Bu benzetmeler, hem anlatıma estetik bir boyut kazandırmakta hem de okuyucunun veya dinleyicinin duygusal katılımını derinleştirmektedir. Bu çalışmada, farklı nazım şekilleriyle kaleme alınmış Kerbela mersiyelerinde Hz. Hüseyin'in benzetildiği unsurlar tespit edilerek Hz. Hüseyin'in çeşitli varlıklar, kavramlar ve değerlerle nasıl özdeşleştirildiği ortaya konulmuştur. Böylece hem Hz. Hüseyin'in tarihî ve manevi misyonunun edebî metinlere nasıl yansıdığı daha açık bir şekilde anlaşılmış, hem de Kerbela mersiyelerinin kültürel ve sanatsal derinliği hakkında kapsamlı bir perspektif sunulması

hedeflenmiştir. Bu yönüyle çalışma, edebî gelenek içinde şekillenen Kerbela anlatılarının anlam dünyasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kerbela mersiyelerinde Hz. Hüseyin'in benzetildiği unsurları şöyle bir tablo ile gösterebilir:

Tablo 1. Hz. Hüseyin'in Benzetildiği Unsurlar

Benzeyen	Benzetilen Kategorisi	Benzetilen
Hz. Hüseyin	İnsan Dışı Canlılara Yönelik Benzetmeler	Bülbül/Andelib, Kurban, Şîr/Aslan, Tûtî/Papağan, Mâhî/Balık
Hz. Hüseyin	Bitkilere Yönelik Benzetmeler	Lale, Servi, Gül, Gonca, Nev-Nihal
Hz. Hüseyin	Kozmik Unsurlara Yönelik Benzetmeler	Mâh/Ay, Âfitâb/Mihr/Güneş, Kevkeb/Yıldız
Hz. Hüseyin	Ünvanlara ve Görevlere Yönelik Benzetmeler	Padişah/Şâh/Sultan/Şehriyâr, Server/Reis, Rehnümâ/Rehber
Hz. Hüseyin	Mekâna Yönelik Benzetmeler	Umman/Bahr/Deniz, Bostan, Kâ'be, Gülşen, Serçeşme/Pınar/Menba', Maden/Kân, Matla'
Hz. Hüseyin	Değerli Unsurlara Yönelik Benzetmeler	Dürr / İnci, Gevher/Cevher, Genc/Hazine
Hz. Hüseyin	Süs Unsurlarına Yönelik Benzetmeler	Tûtiyâ, Süs/Zinet
Hz. Hüseyin	Yiyeceklere Yönelik Benzetmeler	Tu'me/Yiyecek, lokma, Mîve/Meyve
Hz. Hüseyin	İçeceklere Yönelik Benzetmeler	Şarap
Hz. Hüseyin	İnsan Ait Unsurlara Yönelik Benzetmeler	Rûh, Kurretü'l-'ayn
Hz. Hüseyin	Işık Saçan Unsurlara Yönelik Benzetmeler	Misbah/Kandil, Şebçerağ, Şem'/Mum, Şu'le, Nur
Hz. Hüseyin	Diğer Benzetmeler	Nokta, Urvetü'l-vüskâ, Saykal, Mîzân mîli, Hatem

Tabloda görüldüğü üzere benzeyen unsur Hz. Hüseyin canlı ve cansız varlıklardan kırk üç farklı unsura benzetilmiştir. Benzer unsurlar aynı sınıfta belirtilerek on iki kategori oluşturulmuştur.

Kerbela Mersiyelerinde Hz. Hüseyin'in Benzetildiği Unsurlar

1. İnsan Dışı Canlılara Yönelik Benzetmeler

1.1 Bülbül/Andelib

Bülbül, edebiyatta genellikle güle âşık, onun için inleyen, kanını döken bir varlık olarak tasvir edilir. Gül ise tasavvufî şiirlerde genellikle Hz. Peygamber'i veya hakikî sevgiliyi simgeler. Beyitte Hz. Hüseyin'e hitap edilerek yanaklarının al ve kızıllığı peygamberlik bağının güllerine benzetilmiştir. "Kul innemâ" (De ki: ancak ben...) ifadesi, Kur'an'da yer alan bazı ayetlerde yer alan ve Hz. Peygamber'e Allah tarafından söylenmesi istenen bazı hakikatlerin ifadesidir. Beyitteki "Bülbül-i kul innemâsın" ifadesi Hz. Hüseyin'in, tıpkı Kur'an'daki "kul innemâ" gibi, hakkı haykıran, doğruyu söyleyen, risaletin sesini taşıyan bir bülbül olarak görülür:

Ruhların al ü kızıl bâğ-ı risâlet gülleri

Bülbül-i kul innemâsın yâ Hüseyn ibn-i Alî (Gedâyî, muhammes 3/4-5)[1]

Hz. Hüseyin isminin özdeşleştiği isimlerden biri de vakanın geçekleştiği coğrafî yer ismi olan Kerbela'dır. Kerbelâ ismi zikredildiğinde de akla gelen ilk şahsiyet, hiç şüphesiz Hz. Hüseyin'dir. Kerbelâ, sadece bir yer adı olmanın ötesine geçerek Hz. Hüseyin'in mücadelesinin ve şehadetinin sembolik karşılığına dönüşmüş; bu özdeşlik hem tarihsel anlatılarda hem de dinî söylemlerde sıkça vurgulanan bir olgu hâlini almıştır. Beyitte Hz. Hüseyin, Kerbelâ toprağında şehit düşmekle kalmayıp, adeta Rıdvân cennetin hoş nağmeler söyleyen bülbülü olarak tahayyül edilmiştir. Bu benzetmeyle şair, Hz. Hüseyin'in şehadetini dünyevi bir kayıp değil, uhrevi bir kazanç olarak

[1] Çalışma boyunca kullanılan örnek beyitler Mehmet Arslan - Mehtap Erdoğan, Kerbela Mersiyeleri (Ankara: 2009). adlı eser ile Bünyamin Çağlayan, Kerbela Mersiyeleri, (Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 1997) adlı çalışmadan iktibas edilmiştir.

yorumlamakta; onun Kerbelâ'daki varlığını, cennetin manevi bahçelerinde ebedi bir güzelliğe ve ilahî bir sese dönüşen sembolik bir bülbül şeklinde yüceltmektedir:

Andelîb-i bâğ-ı rıdvândır Hüseyn-i Kerbelâ

Nağme-perdâz u hoş-elhândır Hüseyn-i Kerbelâ (Ali Zâkî, müseddes 1/4-6)

1.2 Kurban

Hz. Hüseyin'in kurbanlık koça benzetilmesinin nedeni onun ilahî bir amaç uğruna bilinçli şekilde kendini feda etmesidir. Bu tavır Allah'a tam teslimiyetin ve inanç uğruna yapılan nihai fedakârlığın bir örneği olarak görülür. Tıpkı kurbanlık koç gibi, görevi uğruna kesilmeye razı olmuştur. Şair, Hz. Hüseyin'i sadece bir dinî önder ya da tarihî bir şahsiyet olarak değil, adeta bir "can kuzusu" olarak, yani ruhunun en değerli parçası, en saf sevgisi olarak görmüştür. Bu benzetmeyle Hz. Hüseyin'in masumiyeti, saflığı ve Allah'a adanmışlığı ön plana çıkarılmıştır. Hz. Hüseyin, İslam'ın en yüce mücadelesinin yaşandığı Kerbela'da, bir koç gibi kurban edilmiştir. Bu benzetme hem Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i kurban etmeye yönelmesiyle başlayan teslimiyet geleneğine hem de Kurban Bayramı'nın ruhuna güçlü bir gönderme yapar. Şair, böylece Hz. Hüseyin'in fedakârlığını, ilahî bir kurban oluşunu, aşk ve teslimiyetle harmanlayarak ifade eder:

Koç gibi yine cân kuzısın eyledün revân

Iyd-i cihâd-ı ekbere kurbân yâ Hüseyn (Hayretî, kaside/5)

1.3 Şîr/Aslan

Aslan benzetmesi, klasik şiir geleneğinde, güç, cesaret, yiğitlik ve kararlılık gibi yüce nitelikleri simgelemek amacıyla sıkça kullanılmaktadır. Bu benzetme, yalnızca fiziksel güçle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda zor zamanlarda sergilenen sarsılmaz bir duruşun ve ahlaki üstünlüğün ifadesi olarak da öne çıkar. Nitekim Hz. Hüseyin'in, zulüm karşısında eğilmeyen ve ölüm pahasına da olsa zulme rıza göstermeyen tutumu, "aslan" sembolüyle örtüşmektedir. Mersiyelerde bu benzetme, çoğu zaman "Allah'ın aslanı" ya da "cesaret meydanının aslanı" gibi ifadelerle, manevi bir yücelik ve kahramanlık vasfı kazandırılarak kullanılmıştır:

Tâc-dâr-ı evliyâdır şâh-ı şâhân-ı cihân

Gülşen-i şâh-ı velâyet şîr-i Yezdândır Hüseyn (Aşkî, gazel/3)

Şîr-i meydân-ı şecâ'atdür Hüseyn-i Kerbelâ

Seyyid-i ehl-i celâdetdür Hüseyn-i Kerbelâ (Kazım Paşa, müseddes 11/5-6)

1.4 Tûtî/Papağan

Papağan benzetmesi, ilk bakışta yalnızca taklit yeteneğiyle bilinen bir varlığı çağrıştırsa da mersiyelerde papağan, etkileyici ve tatlı sesiyle öne çıkan bir varlık olarak değerlendirilir. Bu yönüyle papağan, hakikati dile getiren, hikmeti seslendiren ve ruhlara tesir eden bir söyleyiş biçiminin temsilcisidir. Hz. Hüseyin'in kelamındaki hikmet, irfanı temsil eden sözleri ve ilahî hakikate çağıran seslenişi, papağanın sesindeki tatlılık ve etkileyicilikle özdeşleştirilerek şiirsel bir biçimde yüceltilir. Nitekim beyitlerde Hz. Hüseyin'in "irfan papağanı" ve "Hz. Muhammed'in evinin tatlı dilli papağanı" olarak anılması, onun ilahî hikmetin sesi ve hakikatin dili olarak konumlandırıldığını gösterir. Bu benzetme, hem Hz. Hüseyin'in manevi derinliğini hem de onun sözlerinin insan ruhunda bıraktığı derin etkileri ifade etmenin incelikli bir yolu olarak karşımıza çıkar:

Biri verd-i tarîkat digeri sırr-ı hakîkatdir

Biri kumrî-i hû hû-zen birisi tûtî-i irfân (Kâmî-i Âmidî, gazel/4)

Kim yaratmış zât-ı pâkin Îzid-i Zü'l-Kibriyâ

Tûtî-i şîrîn-edâ-yı hânumân-ı Mustafâ (Ali Zâkî, müseddes 4/3-4)

1.5 Mâhî/Balık

Şairin mersiyede kullandığı "Susuzluğun zoruyla bu ahlarıma, inlemelerime bakmayın; ben, bela denizinin ateşli yerinde yaşayan bir balığım, beni öldürün." ifadesi, Hz. Hüseyin'in yaşadığı derin acıyı ve ruh hâlini onun ağzından dile getiriyormuşçasına kurgulanmıştır. Burada Hz. Hüseyin'in kendisini ateş denizindeki bir balığa benzetmesi, onun hem fiziki hem de manevi çilesini çarpıcı bir biçimde yansıtır. Normalde suyla hayat bulan bir balığın, ateşli

bir denizde hayatta kalmaya çalışması, Hz. Hüseyin'in Kerbela çölünde, susuzluğun ve zulmün ortasında verdiği varoluş mücadelesinin sembolüdür. "Beni öldürün" çağrısı ise umutsuzluktan değil, hakikate bağlılığın ve şehadete ulaşma arzusunun bir ifadesidir. Hz. Hüseyin bu sözlerle adeta, zulme boyun eğmemeye kararlı bir duruş sergilerken, şehadeti bir kurtuluş ve sonsuzluğa açılan bir kapı olarak görür:

Bakmayun zûr-ı 'ataşdan böyle âh u vâhıma

Mâhî-i âteş-geh-i bahr-ı belâyım öldürün (Şirzâd, müseddes 9/3-4)

2. Bitkilere yönelik benzetmeler

2.1 Lâle

Peygamber ailesinin bahçesinin lâlesi olarak tasavvur edilen Hz. Hüseyin lâle çiçeğine benzetilmiştir. Bu benzetme, lâlenin rengi ve yapısı itibariyle iki yönlü anlam taşır. Öncelikle lâlenin kırmızı rengi, Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin'in dökülen kanını simgeler. Ancak bu benzetme yalnızca renkle sınırlı değildir. Lâle çiçeğinin ortasında yer alan koyu renkli, neredeyse siyah bölge, hançerle yarılmış bir bedeni andırır. Bu yönüyle de Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in ve Ehlibeyt mensuplarının uğradığı fiziksel işkenceyi ve açılan derin yaraları çağrıştırır:

Gam pâre pâre bağrunı yandurdı dâğla

Ey lâle-i hadîka-i Âl-i Abâ Hüseyn (Fuzûlî, terkib-i bent 5/2)

2.2 Servi

Servi ağacı, uzun boyu ve düzgün yapısıyla edebiyatta zarif, güzel, heybetli ve asil kişilerin boy posunu anlatmak için sıkça kullanılan bir mazmundur. Ancak Hz. Hüseyin'in mersiyelerde serviye benzetilmesi yalnızca dış görünüşündeki zarafetle sınırlı değildir. Asıl vurgu, onun dimdik ve eğilmez duruşu üzerinedir. Tıpkı servi ağacının en sert rüzgârlarda bile eğilmeden göğe doğru uzanması gibi, Hz. Hüseyin de Kerbelâ'da zulmün karşısında boyun eğmemiş, haksızlığa karşı omurgalı ve onurlu bir duruş sergilemiştir. Bu yönüyle servi mazmunu, klasik mersiyelerde sadece estetik bir öge değil, aynı zamanda ilkesel duruşun ve ahlaki yüceliğin bir timsali olarak yer alır:

O serv-kad-i bâlâ hâke çünkim sâye-veş düşdi

Kıyâmet üstine her yıl kıyâmetdür bilin anı (Behiştî, terkib-i bent 4/3)

Serv-i bostân-ı siyâdet mihr-i evc-i merhamet

Şâh-ı pür cûd u kerem-fermâ Hüseyn-i Kerbelâ (Kazım Paşa, gazel/5)

2.3 Gül

Güzelliği, zerafeti ve güzel kokusuyla çiçekler âleminin adeta şahı konumunda olan gül, edebiyatta ismi en çok anılan çiçektir. Bu bakımdan, Hz. Hüseyin'in güle benzetilmesi son derece anlamlıdır. Çünkü Hz. Hüseyin, yalnızca dış görünüşüyle değil, aynı zamanda ahlaki olgunluğu, merhameti, adaleti ve Allah'a bağlılığıyla insani erdemlerin zirvesinde yer alan bir şahsiyettir. Onun bu yüksek nitelikleri, edebî geleneğin en güzel varlığı olan gül ile özdeşleştirilmiştir. Nasıl ki gül, baharın en nadide, en kıymetli çiçeği olarak görülüyorsa; Hz. Hüseyin de insanlık bahçesinin en değerli, en özel çiçeği olarak düşünülmüş, bu nedenle de mersiyelerde gül mazmunuyla tasvir edilmiştir:

Açdı gül-zâr-ı nübüvvet iki ra'nâ gonca gül

Biri zehr-aşâm-ı mihnet biri gark-ı bahr-i dem (Zekâyî, terkib-i bent 5/2)

Gayrı gül-âb virmedi virdi sirişk-i gam

Ol gül ki mehdi oldu gülistân-ı Kerbelâ (Gölpınarlı, terkib-i bent 2/2)

Verd-i güz-zâr-ı nübüvvet gül-şen-i Âl-i Abâ

Şâh-ı Merdân-ı velâyetden bu mîrasdır sana (Gedâyî, muhammes 4/2)

2.4 Gonca

Hz. Hüseyin, mersiyelerde kimi zaman bir gonca çiçeğine benzetilerek tasvir edilir. Beyitlerde o, annesi Hz. Fatıma'nın goncası, peygamberlik bağının goncası ya da Kerbelâ'nın biricik şah goncası olarak anılır. Gonca, henüz açmamış bir çiçektir; güzelliği gizlidir, narindir, gelişimini tamamlamamıştır ve bu nedenle koparılmaya kıyılamayacak kadar değerlidir. Gonca mazmunu burada hem masumiyetin hem de yüceliğin sembolüdür. Henüz tam anlamıyla açılmadan, olgunlaşmadan koparılması büyük bir haksızlık ve zulüm olarak görülür. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da uğradığı kıyım da tam olarak bu mecazla anlatılır. Kerbelâ'da Yezîd'in askerleri, Allah Resûlü'ne bu denli yakın, onun kanından, canından olan bir şahsiyeti, bir gonca gibi vakitsizce kopardılar. Bu anlatım, Kerbelâ mersiyelerinde hem edebî bir zarafet hem de iç burkan bir sitem olarak yankı bulur:

Kopardun gonca-i nev-restesin gülzâr-ı Zehrânun

Zehirler yutdurup pejmürde-hâl itdün cefâ kıldun (Gelibolulu Ali, terkib-i bent 2/4)

Perverde-i reyâhîn-i ezel nûr-i Kibriyâ

Şeh-gonca-i ferîd-i gülistân-ı Kerbelâ (Ali Emîrî, kaside/4)

Nesl-i pâk-i fahr-i âlem nûr-i çeşm-i Fatıma

Gonca-i bâğ-ı risâlet dîn ü îmândır Hüseyn (Aşkî, gazel/2)

Gonca-i bâğ-ı nübüvvet bülbül-i bostân-ı dîn

Dehr içinde çok güzel illâ Hüseyn illâ Hüseyn (Sûzî, muhammes l/4-5)

2.5 Nev-Nihal

Âl-i Abâ'nın mutluluk vesilesi, saadet kaynağı ve Murtaza lakaplı Hz. Ali'nin gönül bağının taze fidanı olarak anılan Hz. Hüseyin babası Hz. Ali'nin gönlünde yetişen ve sevgiyle büyüyen bir genç olarak betimlenmiştir. Beyitte Hz. Hüseyin hem soyu ve ailesi açısından kıymetli oluşuyla hem de manevi güzelliği ve sevgiyi temsil eden bir fidan gibi oluşuyla övgüye layık görülmüştür:

Ey bâ'is-i sa'âdet-i Âl-i 'Abâ Hüseyn

Ey nev-nihâl-i bâğ-ı dil-i Murtazâ Hüseyn (Ali Şâdî, kaside/1)

3. Kozmik Unsurlara Yönelik Benzetmeler

3.1 Mâh/Ay

Karanlık gecelerin aydınlık kandili olan ay, klasik şiirde sevgilinin güzel yüzünü, parlaklığını ve cazibesini anlatmak için en çok başvurulan benzetmelerden biridir. Ay, hem nûruyla gecenin karanlığını delen bir ışık kaynağıdır hem de gökyüzündeki konumuyla yüce ve hayranlık uyandırıcıdır. Hz. Hüseyin'in yalnızca dış güzelliği değil, aynı zamanda ruhani yüceliği, duruluğu ve insanlığa rehber oluşu da bu benzetmeyle ifade edilir. Ayın geceyi aydınlatması gibi, Hz. Hüseyin de zulüm ve karanlıkla kuşatılmış bir çağda, inanç, adalet ve hakikat uğruna ışık saçmış, yol göstermiştir. Mersiyelerde ay mazmunu, Hz. Hüseyin'in hem güzel yüzünü hem de manevi önderliğini aynı anda yansıtan çok yönlü bir benzetmedir:

Bu ayda hâke düşdü mâh-ı envâr

Hafîd-i fahr-ı âlem ibn-i Haydar (Müştak Baba, murabba 6/1)

Şâh-ı şühedâ mâh-ı mü'eyyedsin efendim

Fahr-ı su'adâ es'ad ü emcedsin efendim (Senih, terkib-i bent 1/1)

3.2 Âfitâb/Mihr/Güneş

Güneşin karanlıkları delip dünyayı aydınlatması gibi, Hz. Hüseyin de yaşadığı dönemin zulümle kuşatılmış karanlığını adalet, hakikat ve inanç uğruna verdiği mücadeleyle aydınlatan bir rehber, bir ışık kaynağı olarak görülür. Onun sözleri, yalnızca döneminin değil, tüm çağların suskunluklarına karşı yükselen bir hak sesidir. Eğilmeyen başı,

sarsılmaz inancı ve şehadetiyle ortaya koyduğu duruş, karanlıkla savaşmanın, zulme boyun eğmemenin ve ilahî değerler uğruna can vermenin sembolüdür. Nasıl ki güneş doğduğunda tüm varlık onun nurundan pay alırsa, Hz. Hüseyin de maneviyatıyla, cesaretiyle ve şehadetiyle insanlığa hak yolunu gösteren bir meşale, bir anlamda manevi bir güneş olmuştur:

Rahmet seni sevenlere vü zikredenlere

Ey şems-i dîn ü rahmet-i Rahmân yâ Hüseyn (Gül Baba, kaside/21)

Sen o mihr-i âlem-i evc-i hüviyetsin k'olur

Nûr-ı zât-ı Kibriyâ vechinde rahşân yâ Hüseyn (Kazım Paşa, gazel/15)

Âfitâb-ı feyz-i akdes çeşme-i hurşîd-i aşk

Şem'-i fânûs-ı cihân-pîrâ Hüseyn-i Kerbelâ (Kazım Paşa, gazel/6)

Haydar-ı Kerrârdır sıbteyn-i ekrem vâlidi

Mâh-ı tal'atdır Hasan mihr-i şecâ'atdir Hüseyn (Ali Hilmi Dede, gazel/3)

Hurşîd-i âsumân u zemîn hazret-i Hüseyn

Nûr-ı ezel güzîde-i meydân-ı Kerbelâ (Ali Emîrî, kaside/2)

3.3 Kevkeb/Yıldız

Mersiyelerde Hz. Hüseyin'in ümit yıldızı olarak tasavvur edilmesi, onun insanlık için taşıdığı umut ve kurtuluş anlamıyla yakından ilgilidir. Nasıl ki karanlık gecelerde yönünü kaybedenler gökyüzündeki bir yıldızla yollarını bulur, umutla yol alırsa; Hz. Hüseyin de adaletin, hakkın ve direnişin sembolü olarak, özellikle zulmün hâkim olduğu zamanlarda insanlığa yön gösteren bir ışık ve umut kaynağı olmuştur. O, Kerbelâ'da her türlü dünyevi çıkarı elinin tersiyle iterek, yalnızca Allah rızası için mücadele etmiş; inancı uğruna can vermekten çekinmemiştir. Bu tavrıyla Hz. Hüseyin, yalnızca geçmişin değil, her çağın mazlumlarına, haksızlıkla mücadele edenlerine bir ümit yıldızı hâline gelmiştir:

Revnak viren menâzil-i evc-i şehâdete

Bu kevkeb-i ümmîd Hüseyn'ün degil midür (Kazım Paşa, terkib-i bent 8/68)

4. Ünvanlara ve Görevlere Yönelik Benzetmeler

4.1 Padişah/Şâh/Sultan/Şehriyâr

Hz. Hüseyin'in dünyevî anlamda hiçbir makam, mevki veya saltanat sahibi olmadığı hâlde mersiyelerde padişah, şah, sultan, şehriyar gibi hükümdarlık unvanlarıyla anılması son derece anlamlı ve dikkat çekicidir. Bu benzetmeler, onun zahiren bir taht sahibi olmamasına rağmen, manevî otorite, vakar ve yücelikte gerçek bir sultan gibi görülmesinden kaynaklanır. Kerbela'daki fedakarlığı, onu sadece bir birey olmaktan çıkarıp kalplerin ve vicdanların hükümdarı hâline getirmiştir. O ne bir sarayda oturmuş ne de bir halka hükümdarlık yapmıştır; fakat onun adalet uğruna verdiği direniş, insanlık tarihine taht kuracak kadar derin ve sarsıcı olmuştur. Bu nedenle mersiye şairleri, Hz. Hüseyin'i sultanlara mahsus unvanlarla anarak, onun manevî liderliğini, edebî bir zerâfetle ifade etmişlerdir:

Ey pâdişâh-ı zümre-i merdân yâ Hüseyn

Vey server-i gürûh-ı şehîdân yâ Hüseyn (Hayretî, kaside/1)

Basdukda Kerbelâya kadem Şâh-ı Kerbelâ

Oldı nişân-ı tîr-i sitem Şâh-ı Kerbelâ (Fuzûlî, terkib-i bent 4/1)

Ey pâdişâh-ı kişver-i ma'nâ şitâb edip

Geldi ümîd ileder-i vâlâna bir gedâ (Belîğ, kaside/64)

Eylediler Şâh Hüseyni âkibet anlar şehîd

İtmediler hânedân-ı Musfafâya hürmeti (Tâhir, gazel/3)

Şâh-ı iklîm-i velâyetdir Hüseyn-i Kerbelâ

Matla'-ı nev-zikr-i ümmetdir Hüseyn-i Kerbelâ (Zekâyî, terkib-i bent 4/6)

Bugün ol siyeh bir gündür ki ey cân

Şehîd oldu ol sultân-ı şehidân (Müştak Baba, murabba 2/1)

Şehriyâr-ı şühedâ seyyid-i mazlûm Hüseyn

Ki anun kanıdur ancak sebeb-i yevm-i va'îd (Yenişehirli Avnî, kaside/21)

4.2 Server/Reis

Mersiyelerde Hz. Hüseyin, "şehitler topluluğunun reisi" ve "Kerbelâ meydanının biricik önderi" gibi unvanlarla anılarak manevî bir rehber ve ideal bir şehitlik timsali olarak yüceltilmiştir. Böylece onun önderliği, yalnızca Kerbelâ'da kendisiyle birlikte şehit olanlarla sınırlı tutulmaz; bilakis, zamanlar üstü bir anlam yüklenerek şehadet yolunun kıyamete kadar sürecek yürüyüşüne öncülük eden bir lider olarak tasavvur edilir. Bu yönüyle Hz. Hüseyin, sadece geçmişin değil, her çağın manevî yol göstericisi ve hak mücadelesinin değişmez sembolü olarak anılmaya devam eder:

Ey pâdişâh-ı zümre-i merdân yâ Hüseyn

Vey server-i gürûh-ı şehîdân yâ Hüseyn (Hayretî, kaside/1)

Muhtâcdır bu çâkeri imdâda yâ Hüseyn

Ey server-i yegâne-i meydân-ı Kerbelâ (Ali Emîrî, kaside/38)

Bir bölük güm-râh elinde kaldı Şâh-ı Kerbelâ

Server-i cümle şehîdân oldı şân-ı 'alâ (Iydî, Müseddes 1/3)

4.3 Rehnümâ/Rehber

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da zulüm karşısında gösterdiği direniş ve hakikatten taviz vermeyen tutumu, onu sadece bir şehit değil, aynı zamanda ilahî yolda yürüyenlerin örneği ve öncüsü hâline getirmiştir. Beyitte şair, Hz. Hüseyin'i "kâfile-i etkıyânın rehberi" gibi ifadelerle Hz. Hüseyin, takva sahiplerinin öncüsü, ahlâk ve adanmışlık timsali bir şahsiyet olarak tasvir eder. Bu tür benzetmeler, onun hayatının ve şehadetinin sadece bir dönemle sınırlı olmadığını, her çağda hak ve hakikat yolunu seçenler için örnek alınması gereken evrensel bir lider olduğunu gösterir:

Ey reh-nümâ-yı kâfile-i etkıyâ Hüseyn

Les' itdiler vücûdını mârân-ı Kerbelâ (Ali Emîrî, kaside/33)

5. Mekâna yönelik benzetmeler

5.1 Umman/Bahr/Deniz

Deniz, engin genişliği ve derinliğiyle insan zihninde sonsuzluk, gizem ve kudret çağrışımları uyandıran bir doğa unsurudur. Mersiye şairleri, bu sembolik anlam dünyasından yararlanarak Hz. Hüseyin'i "hakikat cevherlerinin denizi," "cömertlik denizi," "merhamet deryası" gibi ifadelerle anarlar. Bu tür benzetmeler, onun ilim, irfan, hikmet ve ahlâk bakımından derinliği olan manevî bir şahsiyet olduğunu vurgulamak amacı taşır:

Ey cevher-i ma'ârife bir kân-ı bî-kerân

Vey gevher-i hakâyıka 'ummân yâ Hüseyn (Hayretî, kaside/4)

Ey vâris-i ulûm-ı Habîb-i Hudâ Hüseyn

Vey bahr-ı cûd u merhamet-i Kibriyâ Hüseyn (Kazım Paşa terkib-i bent 9/71)

5.2 Bostan

Beyitte Hz. Hüseyin, "zulüm kılıcının yeşerdiği bostan" olarak tahayyül edilmiştir. Bilindiği gibi kılıç öldürme aracı, bahçe ise hayat ve canlılık sembolüdür. İki zıt kavram bir araya getirilerek güçlü bir anlatım oluşturulmuştur. Bu ifade hem cefanın en yoğun şekilde Hz. Hüseyin'in üzerinde vücut bulduğunu, hem de onun bu acılar karşısında sabırla direniş göstererek manevî bir değer ve bereket kaynağına dönüştüğünü ima eder. Ayrıca "sebze" kelimesinin yeşil anlamı dikkate alındığında, beyitte "zulüm kılıcına maruz kalmasına rağmen yeşilliğini ve diriliğini kaybetmeyen bir bahçe" tasavvuru ortaya çıkar. Bu yorum, Hz. Hüseyin'in maruz kaldığı tüm şiddet ve acılara rağmen manevî saflığını, masumiyetini ve hayat verici yönünü muhafaza ettiğini düşündürür. Böylece yeşillik, hem fânî dünyadaki yok edici şiddete karşı manevî direnişi hem de Kerbelâ hadisesinin ardından doğan ebedî hakikat ve ruhî dirilişi sembolize eden bir unsur hâline gelir:

Tîğ-i cefâ ile bedenün oldı çâk çâk

Ey bûstân-ı sebze-i tîğ-i cefâ Hüseyn (Fuzûlî, terkib-i bent 5/3)

5.3 Kâ'be

Hz. Hüseyin, son derece yüce ve kutsal bir konumda tahayyül edilmiştir. Şair, onu Kâbe ile özdeş bir varlık olarak sunar. Bu benzetmeyle Hz. Hüseyin'in evrensel manevî otoritesi, hakikati temsil eden duruşu, dosdoğru yol üzere oluşuyla hakkı davet eden yönü ve Allah'a yakınlığı vurgulanmaktadır:

Bunca eşyâ yüz yutup her dem seni eyler tavâf

Kâ'be-i beyt-i Hudâsın yâ Hüseyn ibn-i Alî (Gedâyî, muhammes 2/4-5)

5.4 Gülşen

Beyitte Hz. Hüseyin, peygamberlik gül bahçesinin gülü ve Ehlibeyt'in gül bahçesi ifadesiyle anlatılırken onun Ehlibeyt ailesi içindeki özel ve nadide yeri vurgulanır. Bu benzetme, Hz. Hüseyin'i sadece soy kökeni itibariyle değil, aynı zamanda manevî erdem ve güzellik açısından da seçkin fert olarak ortaya koyar. Ayrıca Ehlibeyt'in gül bahçesi ifadesi, ailesinin manevi bereketi ve kutsallığını ifade eder:

Verd-i gül-zâr-ı nübüvvet gül-şen-i Âl-i Abâ

Şâh-ı Merdân-ı velâyetden bu mîrasdır sana (Gedâyî, muhammes 4/2)

5.5 Serçeşme/Pınar/Menba'

"Ser-çeşme" benzetmesi hem öncülük hem de kaynaklık anlamı taşır. Bu yönüyle Hz. Hüseyin, sadece kendisiyle birlikte şehit olanların değil, tüm zamanlarda şehadet yolunu seçenlerin ilham kaynağı ve manevi önderi olarak görülmektedir. Ayrıca Hz. Hüseyin'in "menba'-ı envâr-ı irfan" yani irfan nurlarının kaynağı şeklinde nitelendirilmesi, onun hikmet ve marifet açısından tükenmez bir konumda olduğunu ifade eder:

Sensin ol ser-çeşme-i ehl-i şehâdet kim eder

Hûn-ı pâkin hâne-i imkânı vîrân Yâ Hüseyn (Kazım Paşa, gazel/14)

Menba'-ı envâr-ı irfândır Hüseyn-i Kerbelâ

Sâlikân-ı 'arşa sultândır Hüseyn-i Kerbelâ (Ali Zâkî, müseddes 4/5-6)

5.6 Maden/Kân

Mersiye beyitlerinde Hz. Hüseyin'in yiğitliğin, cömertliğin, şefaatin ve ilahî sırların cevherinin madeni gibi niteliklerle anılması, onun çok boyutlu manevî şahsiyetini vurgulamak amacı taşır. "Maden" bir değerin kaynağını ve tükenmezliğini ifade eder. Bu sebepten Hz. Hüseyin, sadece bu yüce hasletlere sahip biri olarak değil, onların asıl kaynağı, membaı olarak tahayyül edilir. Yiğitlik yönüyle Kerbelâ'da zulüm karşısındaki direnişiyle; cömertlik

yönüyle hem malını hem de canını Allah yolunda feda edişiyle; şefaat yönüyle ümmetin affına vesile oluşuyla, ilahî sırlar yönüyle ise nübüvvet ve velâyet nurunu taşıyan bir hakikat temsilcisi olarak değerlendirilir:

Ey ma'den-i fütüvvet ü ey bahr ü kân-ı cûd

Ey mahzen-i mürüvvet ü ihsân yâ Hüseyn (Hayretî, kaside/3)

Ol ser ki kân-ı cevher-i sırr-ı İlâh idi

Meydânda eyledün anı galtân yâ Hüseyn (Hayretî, kaside/6)

Müftehirdir bendelikle Hilmî Âl-i Haydara

Bahr-i rahmetdir Hasan kân-ı şafâ'atdir Hüseyn (Ali Hilmi Dede, gazel/7)

5.7 Matla'

Beyitlerde "matla" sözcüğünün mekân olarak doğuş yeri anlamında kullanılması ve Hz. Hüseyin'in keramet nurunun matlası, saadet güneşinin matlası ve ümmetin yeni zikrinin matlası gibi benzetmelerle anılması, onun ilahî hakikatlerin zuhur ettiği bir şahsiyet olarak tasavvur edildiğini gösterir. Şairler, bu benzetmelerle Hz. Hüseyin'i sadece tarihin içinde belirli bir zamanda yaşamış biri olarak değil, zamanlar ve mekânlar üstü bir manevî başlangıç noktası olarak düşünürler:

Şâh-ı iklîm-i velâyetdir Hüseyn-i Kerbelâ

Matla'-ı nev-zikr-i ümmetdir Hüseyn-i Kerbelâ (Zekâyî, terkib-i bent 4/6)

Şâh-ı iklîm-i velâyetdir Hüseyn-i Kerbelâ

Matla'-ı nûr-ı kerâmetdir Hüseyn-i Kerbelâ (Zekâyî, terkib-i bent 4/6)

Sensi ol gevher dü deryâdan hemâm lem'ân iden

Matla'-ı şems-i sa'âdet yâ Hüseyn-i Kerbelâ (Turâbî, kaside/3)

6. Değerli Unsurlara Yönelik Benzetmeler

6.1 Dürr / İnci

İnci, doğada nadir bulunan ve parlaklığıyla dikkat çeken bir mücevherdir. Aynı zamanda saf ve temiz oluşu sebebiyle edebiyatta güzellik ve yüksek manevi değerin simgesi olarak kullanılır. Mersiyelerde Hz. Hüseyin'in inciye benzetilmesi, onun değer, saflık ve nadirlik gibi özelliklerini vurgulayan anlamlı bir benzetmedir:

Dürre-i tâc-ı sa'âdetdür Hüseyn-i Kerbelâ

Kurre-i 'ayn-ı inâyetdür Hüseyn-i Kerbelâ (Kazım Paşa, müseddes 13/5-6)

Kurretü'l-ayn-ı Muhammed sulbe-i Şâh-ı velî

Dürretü'l-beyzâ-i kudret zübde-i cümle velî (Sûzî, muhammes 2/1-2)

Necl-i necîl-i hazret-i sultân-ı kevneyn

Dürr-i celîl-i ma'den-i zî-şân-ı Kerbelâ (Ali Emîrî, kaside/5)

6.2 Gevher/Cevher

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'daki fedakârlığı ve direnişi, onun bu manevi cevherlerin tüm özelliklerini en yoğun biçimde taşıdığını gösterir. Mücevher gibi parlak ve saf, gevher gibi nadir ve kıymetli oluşu, Hz. Hüseyin'in insanlık için örnek teşkil eden saf bir güzellik ve ilahî hakikatin tecellisi olduğunu ima eder:

Neden ol gevher-i yektâyı devrân eylemek zâyi

Ne gevher kim fürûğı ta'ne eylerdi süreyyâ (Neşâtî, terkib-i bent 4/2)

Cevâhir-i îmân ü dînsin yâ Hüseyn bin Alî

Nûr-ı çeşm-i müminsin yâ Hüseyn bin Alî (Hersekli Arif Hikmet, gazel/1)

6.3 Genc/Hazine

Hz. Hüseyin'in beyitte "tılsımlı hazine" olarak nitelendirilmesi, onun peygamberlerden intikal eden ilahî sırların ve hikmetlerin gizli taşıyıcısı olduğu düşüncesine dayanır. Kerbelâ'daki şehadeti, dıştan bakıldığında bir zulüm ve trajedi gibi görünse de manevî bakış açısıyla tevhid, sabır, adalet ve teslimiyet gibi derin hakikatlerin ortaya çıktığı bir sırlar tecellisidir:

Sultân-ı Kerbelâ ki anun zât-ı pâkidür

Genc-i tılsım-ı gevher-i esrâr-ı enbiyâ (Beliğ, kaside/56)

7. Süs Unsurlarına Yönelik Benzetmeler

7.1 Tûtiyâ/Sürme

Sürme klasik kültürde yalnızca estetik bir unsur olarak değil aynı zamanda gözün görme yetisini güçlendirdiğine inanılır (Pala, 1999). Beyitte Hz. Hüseyin'in "siyâdetin (efendiliğin, seyyitliğin) kanlı gözünün tûtiyâsı (sürmesi)" olarak nitelendirilmesi son derece anlamlıdır. Kerbelâ'nın trajik tablosu içinde seyyitlerin gözü kanla dolmuşken, o gözün nura kavuşmasını, güzelliğe ve derinliğe ulaşmasını sağlayan unsur Hz. Hüseyin'dir. Bu benzetme, onun sadece acının ve şehadetin değil, aynı zamanda manevî önderliğin ve basîretin de kaynağı olduğunu ima eder:

Ey tûtiyâ-yı çeşm-i hun-âşâm-ı siyâdet

Ey zübde-i bevârık-ı şemsü'd-dücâ Hüseyn (Ali Şâdî, kaside/3)

7.2 Süs/Zinet

Süs, insanın dış güzelliğini artırmakla kalmaz; aynı zamanda kişinin iç dünyasında bir ferahlık, bir huzur hissi uyandırır Hz. Hüseyin, beyitte mihrab ve minberin revnakı, yani parlaklığı; yerin ve göğün süsü olarak nitelendirilmiştir. O, manevî liderliğiyle hem görünür âlemi güzelleştiren hem de gönüllere huzur veren bir ziynet olarak yüceltilmiştir. Bu benzetme, süsün yalnızca bir dış görünüm değil; insanın iç huzurunu, yönelişini ve anlam arayışını şekillendiren bir değer olduğunu da güçlü bir biçimde vurgular:

Revnak-ı mihrâb u minber zînet-i arz u semâ

Rûh-ı âlem muktedâ-yı asfiyâsın yâ Hüseyn (Kazım Paşa, terkib-i bent 7/78)

8. Yiyeceklere Yönelik Benzetmeler

8.1 Tu'me/Yiyecek, lokma

Mersiyelerde Hz. Hüseyin'in "hayasız bir soyun kılıcının lokması" ya da "felaket kılıcının tu'mesi" olarak anılması, onun uğradığı zulmün köklü ve nesiller boyu süregelen bir düşmanlığın sonucu olduğunu ortaya koyar. Bu ifadelerde geçen "hayasız soy" nitelemesi, doğrudan Yezîd ve onun mensubu olduğu Emevî hanedanını hedef alır. Şair, Hz. Hüseyin'e yöneltilen düşmanlığın, yalnızca Yezîd'in şahsî kiniyle açıklanamayacağını; bu kinin, onun ceddi olan Muâviye ve Ebu Süfyân'a kadar uzanan tarihsel bir miras olduğunu dile getirir. Nitekim Hz. Hüseyin'in karşısında yer alan Yezîd, Hz. Ali ile uzun süre siyasî ve askerî mücadele içinde bulunan Muâviye'nin oğludur. Muâviye ise, İslâm'ın ilk yıllarında Hz. Peygamber'e muhalefet eden, Mekke'nin fethi sonrasında İslâmiyet'i kabul eden ve bu tarihten önce müşrik kimliğiyle bilinen Ebû Süfyân'ın oğludur. Böylece Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da karşı karşıya kaldığı düşmanlık, sadece onun şahsına değil, temsil ettiği hakikate, adalete ve Hz. Peygamber'in yoluna yöneltilmiş tarihsel bir kin olarak resmedilir:

Bu 'adâvet anlara ecdâddan mîrâs idi

Tu'me-i şemşîr-i âl-i bî-hayâsın yâ Hüseyn (İsyâni, kaside/18)

Tu’me-i tîğ-i felâketdür Hüseyn-i Kerbelâ

Şârib-i şehd-i şehâdetdür Hüseyn-i Kerbelâ (Kazım Paşa, müseddes 8/5-6)

8.2 Mîve/Meyve

Şair, Hz. Hüseyin’i “rahmet ağacının meyvesi” olarak anarken, onun soyunu ve manevî kökenini yücelten bir anlatım sergiler. Bu benzetme, doğrudan Hz. Peygamber’in “rahmet” vasfıyla ilişkilidir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de Enbiyâ Suresi’nin 107. âyetinde “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”(Gölpınarlı, 2005) buyrularak Hz. Muhammed’in rahmet elçisi olduğu açıkça ifade edilir. Böylece Hz. Hüseyin, rahmet peygamberinin torunu olarak bu rahmetin bir devamı, bir tecellisi olarak görülür:

Mîve-i eşcâr-ı rahmet umde-i ehl-i yakîn

Gonca-i bâğ-ı nübüvvet bülbül-i bostân-ı dîn (Sûzî, muhammes 1/3-4)

9. İçeceklere yönelik benzetmeler

9.1 Şarap

Şairin, Hz. Hüseyin’i “abı hayat çeşmesinin şarabı” olarak nitelemesi son derece derin bir sembolizm taşır. Nitekim tasavvufî düşüncede "şarap" mecazî anlamda ilahî aşkın özünü temsil eder (Levend, 2015). Her ne kadar Hz. Hüseyin Kerbelâ’da zahiren susuz kalmış ve susuz dudaklarla şehâdete ermiş olsa da onun manevî kimliği bu zahirî durumun çok ötesindedir. Şair, bu mecazla hem tasavvufî hem de estetik bir boyut katarak, Hz. Hüseyin’i sadece mazlum bir şehit değil, aynı zamanda manevî hayatın diriltici özü, aşk sarhoşluğunun kaynağı olan kutsal bir varlık olarak sunar:

Oldunsa Kerbelâ’da o dem teşne-leb ne gam

Sensin şarâb-ı çeşme-i hayvân yâ Hüseyn (Gül Baba, kaside/36)

10. İnsan ait unsurlara yönelik benzetmeler

10.1 Rûh

Hz. Hüseyin, doğrudan Hz. Ali’nin oğlu olmakla birlikte, onun sadece soy bakımından değil yaşam tarzı ve fikir bakımından da devamıdır. Hz. Ali, İslâm’da hikmetin, irfanın ve cesaretin sembolüdür. Hüseyin ise onun bu niteliklerini taşıyan ve devam ettiren bir varlık olarak görülür. Bu yüzden Hz. Hüseyin’in ağzından söylenmiş gibi kurgulanan beyitte “Rûh-ı Aliyyü’l-Murtazâ’yım” ifadesiyle Hz. Ali'nin özünün, manevî hakikatinin Hüseyin’de vücut bulduğu vurgulanır:

Şâmiyân ben nûr-ı çeşm-i Mustafâ’yım öldürün

Öldürün rûh-ı Aliyyü’l-Mutaza’yım öldürün (Şirzâd, müseddes 1/5-6)

10.2 Kurretü’l-’ayn

“Kurretü’l-‘ayn” tabiri, Arapça kökenli olup “göz nuru”, “göz aydınlığı” anlamına gelir. Bu ifade hem Kur’ân-ı Kerîm’de hem de bazı hadislerde sevgi, mutluluk ve gönül huzuru kaynağı olan kişiler için kullanılır. “Kurretü’l-‘ayn” ifadesi, sadece fiziki bir yakınlığı değil, aynı zamanda derin bir sevgi, iç huzur ve ruhsal bağlılık anlamını da içerir. Mersiye geleneğinde ise bu tabir, Hz. Peygamber’in torunları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’e duyduğu derin sevgi ve muhabbeti yansıtmak için tercih edilir. Hz. Hüseyin’in “göz aydınlığı” olarak nitelenmesi, onun sadece bir torun değil, aynı zamanda Peygamber’in ruhani mirasını taşıyan, onun gözbebeği ve kalp huzuru kaynağı olan bir varlık olarak algılandığını ortaya koyar:

Mâtem-i Âl-i ‘Abâ ya’nî Hüseyn-i Kerbelâ

Kurretü’l-’ayn-ı Resûl ibnü ‘Aliyyü’l-Murtazâ (Ferîdûn, terkib-i bent 1/8)

11. Işık Saçan Unsurlara Yönelik Benzetmeler

11.1 Misbah/Kandil

Hz. Hüseyin beyitte “misbah-ı hikmet” yani hikmet kandili olarak nitelenmiştir. Bu benzetme, onun hakikatleri aydınlatan bir ışık gibi insanlara rehberlik ettiğini, ilahî hikmete sahip biri olduğunu belirtir. O, Allah’ın muradına uygun bir yaşam sürerek ilahî hikmeti fiilen temsil etmiştir. Bu yönüyle Hz. Hüseyin, sadece sözleriyle değil, davranışları ve şehadetiyle de hikmetin canlı bir tezahürü, yolunu şaşıranlara rehberlik eden bir manevi ışıktır:

Cedleri hatm-i risâlet Rahmeten li’l-âlemîn

Nûr-ı kudretdir Hasan misbah-ı hikmetdir Hüseyn (Ali Hilmi Dede, gazel/2)

11.2 Şebçerağ

Mersiyelerde Hz. Hüseyin'in, evliyaların ve Hz. Peygamber ailesinin "şebçerağı" yani gece kandili olarak nitelenmesi, onun manevî rehberliğini ve aydınlatıcı rolünü sembolik bir dille ifade eder. Şebçerağ, özellikle karanlıkta yol gösteren bir ışık kaynağı olarak düşünülürken, tasavvufî ve mezhebî anlamda daha derin bir çağrışım da taşır. Nitekim bu terim, Bektâşî tekkelerinde her biri bir imamı simgeleyen on iki köşeli kandildir (Ayverdi, 2010). Hz. Hüseyin'in bu kandile benzetilmesi, hem onun masum ve nurlu bir imam olarak ilahî hakikatin taşıyıcısı olduğunu hem de Alevî Bektâşî geleneğinde merkezî bir yeri olan on iki imam inancına doğrudan bir gönderme içerdiğini ortaya koyar:

Şeb-çerâğ-ı evliyâsın yâ Hüseyn ibn-i Alî

Nûr-ı çeşm Mustafâsın yâ Hüseyn ibn-i Alî (Gedâyî, muhammes 1/2)

El-vedâ' ey kurretu'l-'ayn-ı Resûlü's-sekaleyn

Şeb-çerâğ-ı hânedân-ı Murtazâ Şâh Hüseyn (Cemâlî, terkib-i bent 11/88)

11.3 Şem'/Mum

Mum, bilindiği üzere kendi varlığını tüketerek çevresine ışık saçan bir aydınlatma aracıdır. Bu yönüyle, amacı uğruna kendini feda etmenin güçlü bir sembolüdür. Tasavvufî düşüncede ise mum, yalnızca fiziksel bir ışık kaynağı değil, aynı zamanda İlahî nurun remzidir (Levend, 2015). Kendini yakarak başkalarına aydınlık veren mum, mersiye geleneğinde hak yolunda benliğinden vazgeçen Hz. Hüseyin için uygun bir benzetme olmuştur. Mersiyelerde bu benzetmeden hareketle Hz. Hüseyin, "İlahî dergâhın mumu", "Hz. Muhammed'in hareminin mumu", "vahdet sırrının mumu" ve "Kerbela gecesini aydınlatan mum" gibi ifadelerle yüceltilir. Mum benzetmesi Hz. Hüseyin'in fedakârlığını, hakikat aşkını ve ilahî nurla olan irtibatını anlamlandırmada güçlü bir sembolik araç hâline gelir:

Yakdı vücûdunı gam-ı zulmet-serây-ı dehr

Ey şem'-i bezm-i bâr-geh-i Kibriyâ Hüseyn (Fuzûlî, terkib-i bent 5/4)

Şem'-i harem-i hazret-i Ahmedsin efendim

Teşrîf-i şehâdetle müşeyyedsin efendim (Senih, terkib-i bent 1/2)

Âl-i hafîd-i Ahmed-i mürsel delîl-i Hak

Şem'-i ebed-feşân-ı şebistân-ı Kerbelâ (Ali Emîrî, kaside/8)

Şem'-i nûr-ı sırr-ı vahdetdir Hüseyn-i Kerbelâ

Ya'nî sıbt-ı fahr-ı ümmetdir Hüseyn-i Kerbelâ (Aşkî, gazel/1)

11.4 Şu'le

Beyitte geçen "Şu'le-i misbâh-ı mişkât-ı hüdâsın yâ Hüseyn" ifadesiyle Hz. Hüseyin, Allah'ın hidayet kandilinden yayılan bir ışık olduğu belirtilir. Bu benzetmeyle manevî yolun aydınlatıcısı gönülleri aydınlatan, insanları hakka ve adalete ulaştıran nurani bir kılavuz olarak nitelendirilmiştir. Hz. Hüseyin'in bu şekilde anılması, onun yalnızca fizikî bir önder değil, aynı zamanda hakikatin temsilcisi, ilahî hikmetin ve hidayetin kaynağı olan nurdan bir varlık olduğuna işaret eder:

Cevher-i eczâ-yı nûr-ı unsurundur akl-ı kül

Şu'le-i misbâh-ı mişkât-ı hüdâsın yâ Hüseyn (Kazım Paşa, terkib-i bent 7/75)

11.5 Nur

Mersiyelerde Hz. Hüseyin'in "nur" ile ifade edilmesi, çok yönlü bir anlama işaret eder. Özellikle "Hak nuru" ve "iman nuru" şeklindeki benzetmeler, onun ilahî hakikatin temsilcisi ve iman yolunun aydınlatıcısı olduğunu vurgular. Öte yandan mersiyelerde geçen "Hz. Peygamber'in ve Hz. Ali'nin gözünün nuru" ifadesi ise ailevi ve manevi

yakınlığı, derin bir sevgi ve muhabbet bağını ifade eder. Böylece nur benzetmesi hem hakikat ve rehberlik boyutunu hem de aşk, şefkat ve aidiyet yönünü barındıran çok yönlü bir anlatım imkânı sunar:

Ey cân-ı pâk-i Ahmed ü Mahmûd u Mustafâ

Vey nûr-ı dîde-i Şeh-i Merdân yâ Hüseyn (Hayretî, kaside/2)

N'ola tahrîk eylese mehd-i şerîfin Cebraîl

Nûr-ı Hakdır kurretü'l-ayn-ı habîb-i muhterem (Zekâyî, terkib-i bent 3/4)

Sînelerde ne sağalmaz yaralar açdı Yezîd

Nûr-ı ayn-ı Mustafâya vermedi emn ü emân (Abdî, gazel/2)

Kanlı yaş aksun gözimden sen susuz oldun şehîd

Nûr-ı çeşm-i fahr-ı âlem ey Hüseyn-i Kerbelâ (Adile Sultan, murabba 1/2)

Seyyid-i şübbân-ı cinândır Hüseyn-i Kerbelâ

Cevher-i cân nûr-i îmândır Hüseyn-i Kerbelâ (Gedâyî, terkib-i bent 1/5)

12. Diğer benzetmeler

12.1 Nokta

Beyitte Hz. Hüseyin'in "noktaya" benzetilmesi, onun gam ve belâların tam merkezinde yer aldığını ifade eder. Buradaki "nokta" bütün hadiselerin odaklandığı yer anlamına gelir. Bu benzetmeyle Hz. Hüseyin, acının, zulmün ve musibetin etrafında döndüğü eksen olarak görülür. Ayrıca sabit ve sarsılmaz olan bu merkez noktası, onun kararlılığını ve hakikat üzerindeki sebatını temsil eder:

Ey şehriyâr-ı âlem-i derd ü 'anâ Hüseyn

Vey nokta-i medâr-ı gumûm u belâ Hüseyn (Kazım Paşa, terkib-i bent 9/65)

12.2 Urvetü'l-vüskâ

Kur'ân-ı Kerîmde de geçen "urvetü'l-vüskâ" ifadesi sözcük anlamıyla sağlam kulp, tutacak yer manasını taşırken mecazen ise İslamiyet Müslümanlık anlamındadır (Ayverdi, 2010). Beyitte Hz. Hüseyin ümit ehlinin urvetü'l-vüskâsı olarak anılması onun, inanç ve kurtuluş arayışı içinde olanlar için sarsılmaz bir dayanak ve kurtuluş vesilesi olduğunu vurgulayan anlamlı bir benzetmedir:

Dâmen-i ihsânuna düşdüm meded kurtar beni

Urvetü'l-vüskâ-yı erbâb-ı recâsın yâ Hüseyn (Kazım Paşa, terkib-i bent 7/81)

12.3 Saykal

Beyitte Hz. Hüseyin, vahdet aynasının cilası olarak tasvir edilmiştir. Saykal (cila), bir aynanın pasını, bulanıklığını gideren, onu parlatan ve asıl görüntüyü yansıtır hale getiren unsurdur. Bu sebepten Hz. Hüseyin'in cilaya benzetilmesi, onun vahdet hakikatini, yani Allah'ın birliğini ve mutlak hakikatini en saf ve berrak şekilde ortaya koyan, adeta o hakikati görünür kılan bir şahsiyet olduğunu gösterir:

Saykal-ı mir'ât-ı vahdetdür Hüseyn-i Kerbelâ

Cevher-i bahr-ı hüviyyetdür Hüseyn-i Kerbelâ (Kazım Paşa, müseddes 7/5-6)

12.4 Mîzân mîli

Hz. Hüseyin, adalet terazisinin "mîli"ne, yani dengeyi, doğruluğu, sapma olup olmadığını gösteren en hassas parçasına benzetilmiştir. Bu benzetme, onun ilahî adaletin ölçüsünü temsil eden, hak ile batıl arasındaki ayrımı en ince çizgide dahi fark eden ve bu ayrım uğruna hayatını feda eden hak ölçüsü bir şahsiyet olduğunu ortaya koyar:

Mîl-i mîzân-ı adâletdür Hüseyn-i Kerbelâ

Zîb-i evreng-i emâretdür Hüseyn-i Kerbelâ (Kazım Paşa, müseddes 10/5-6)

12.5 Hatem

Hz. Hüseyin'in "hâtem"e benzetilmesi, onun Ehlibeyt'in manevi zincirini tamamlayan, ilahî hakikati mühürleyen, onu sağlamlaştıran ve ebedîleştiren bir şahsiyet olduğunu anlatır. Bu benzetme, hem onun Ehlibeyt içindeki konumunu hem de taşıdığı hakikat mirasının kalıcılığını ifade eder:

Ey âb-rûy-ı hamse-i Âl-i Abâ Hüseyn

Vey hâtem-i mükerrem-i ehl-i kisâ Hüseyn (Kazım Paşa, terkib-i bent 9/69)

SONUÇ

Kerbela olayı, İslam tarihinin en trajik ve en çok yankı uyandıran hadiselerinden biridir. Bu olay, sadece tarihsel bir kırılma noktası değil; aynı zamanda edebiyat, özellikle de dinî ve tasavvufî şiir geleneği açısından da zengin bir anlam kaynağı olmuştur. Özellikle mersiye türü içerisinde Hz. Hüseyin'in şahsiyetine yönelik yapılan benzetmeler, onun manevî büyüklüğünü, mazlumiyetini ve ilahî hakikate bağlılığını estetik bir dille ifade etme amacını taşır.

Mersiyelerde Hz. Hüseyin'e yönelik benzetmeler, ağırlıklı olarak teşbih, mecaz ve istiare gibi klasik edebî sanatlar aracılığıyla şekillenmiştir. Yapılan incelemelerde tespit edilen kırk üç benzetme unsuru, içerik ve anlam özelliklerine göre on iki tematik başlık altında toplanmıştır. Bu sınıflandırmaya göre benzetmeler; insan dışı canlılar, bitkiler, kozmik unsurlar, ünvan ve görevler, mekân unsurları, değerli nesneler, süs unsurları, yiyecekler, içecekler, insana ait unsurlar, ışık saçan öğeler ve diğer soyut unsurlar şeklinde kategorize edilmiştir. Bu başlıklar, Hz. Hüseyin'in edebî metinlerde çok boyutlu bir kimlikle temsil edildiğini göstermesi bakımından son derece dikkat çekicidir. Benzetmeler içerisinde en yaygın kullanım "şah, sultan, padişah, maden, nur, kurretu'l-ayn, ay, güneş" gibi unsurlardır. İlginç olan ve dikkat çeken benzetmeler arasında ise balık, nokta, urvetu'l-vuska, mizan mili, lokma gibi unsurlardır. Bu benzetmeler sadece estetik bir süsleme unsuru değil, aynı zamanda Hz. Hüseyin'in mazlumiyetini, adalet mücadelesini, ilahî hakikate bağlılığını ve örnek kişiliğini çok yönlü biçimde yansıtan derinlikli anlatım araçlarıdır.

Benzetme sanatı duygu düşünce dünyasını yansıtmakla beraber benzeyenin önemini de anlatması açısından dikkate şayandır. Benzetme sanatı şairin benzeyenle arasındaki kalbî muhabbet, ruhî ünsiyetin, fikrî ve amelî birliktelik ağırlığı ölçüsünde kendisini benzetilende gösterir. Kerbela mersiyelerinde birçok farklı benzetilenin oluşması şairlerin hayal dünyasının zenginliğinin yanı sıra benzeyenin birçok farklı ve üstün niteliklere sahip olmasıyla da yakından ilgilidir. Nitekim her benzetilen, benzeyenin farklı bir yönünü, niteliğini, işlevini veya değerini ortaya koyar. Kerbela mersiyelerinde de sıkça rastlanılan benzetme sanatında Hz. Hüseyin'in kozmik unsurlar, insan dışı varlıklar, değerli taşlar, bitkiler, çeşitli unvanlar, süs unsurları, mekân, yiyecek ve içecekler gibi birçok canlı ve cansız ögeye benzetildiği görülmektedir. Bu benzetmelerin tespiti ve yorumlanması, Kerbela mersiyelerinin daha iyi anlaşılmasıyla birlikte Hz. Hüseyin'in ve onun tarihî misyonunun zihinlerdeki tasavvurunu yansıtması bakımından oldukça önemlidir.

Divan edebiyatına ait farklı nazım şekilleriyle yazılan mersiyelerde tespit ettiğimiz bu benzetmeler, Hz. Hüseyin'in üstün niteliklerini edebî bir incelikle yansıtmaktadır. Bu benzetmeler aracılığıyla Hz. Hüseyin, sadece bir anlatım nesnesi olmanın ötesine geçerek idealize edilir; onun cesareti, fedakârlığı, adalete bağlılığı ve ahlâkî üstünlüğü, şairlerin hayal gücüyle adeta birer ahlâkî ve ruhî model hâline getirilir. Böylelikle mersiyelerde tasvir edilen Hz. Hüseyin, hem yaşadığı döneme hem de kendinden sonraki tüm kuşaklara ilham kaynağı olur ve onun şahsiyeti, edebî bir kahramanlık ve ideal yaşam örneği olarak öne çıkar. Yazılan bunca mersiye, Hz. Hüseyin'in zamanlar üstü bir değer olarak İslâmî edebiyatta nasıl köklü bir yer edindiğini ve bu idealize edilmiş niteliklerinin kuşaklar boyunca örnek alınan bir simge hâline geldiğini de gözler önüne sermektedir.

Kerbela mersiyelerinde Hz. Hüseyin'in benzetildiği unsurlara yönelik yaptığımız bu çalışmada yer alan benzetme unsurlarının tematik olarak incelenmesi, yalnızca edebî sanatların kullanımı açısından değil, aynı zamanda bu benzetmelerin Hz. Hüseyin'in manevi ve ahlaki yönlerini nasıl yansıttığını görmek bakımından da önem taşımaktadır. Bu sebepten çalışmanın mersiye çölümlemelerine ve akabinde Hz. Hüseyin'in daha iyi anlaşılmasına katkı sunmasını ve ilgili literatüre yeni bir bakış açısı kazandırması amaçlanmaktadır.

Yayın Etiği ve Yazar Beyanları

Etik Kurul Kararı: Bu araştırmanın metodolojisinde etik kurul iznini gerektirecek herhangi bir materyal veya veri toplama aracı kullanılmamıştır. İlgili onam formu sisteme yüklenmiştir.

Finansman ve Destek Beyanı: Çalışma sürecinde herhangi bir kurum, kuruluş veya fondan finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Üretken Yapay Zekâ (AI) Kullanımı: Çalışmanın hiçbir aşamasında üretken yapay zekâ teknolojilerinden faydalanılmamıştır.

Yazar Katkı Oranı: Çalışma tek yazarlıdır ve yazar % 100 oranında katkı sağlamıştır.

Dergimizde yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlarda olup, CC-BY-NC lisansı ile açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Publication Ethics and Author Declarations

Ethics Committee Approval: No materials or data collection tools requiring ethics committee approval were used in the methodology of this research. The relevant consent form has been uploaded to the system.

Financial Support and Funding Declaration: No financial support was received from any person, institution, or organization during the course of this study.

Conflict of Interest Statement: There is no conflict of interest.

Generative Artificial Intelligence (AI) Usage: No generative artificial intelligence technologies were utilized at any stage of the study.

Author Contribution Rate: This paper has a single author, who contributed 100% to the work.

Copyright of the studies published in our journal belongs to the authors, and they are published as open access under the CC-BY-NC license.

KAYNAKÇA

Arslan, M. & Erdoğan, M. (2009). *Kerbela Mersiyeleri*. Grafiker Yayıncılık.

Ayverdi, İ. (2010). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük.* Kubbealtı Neşriyat.

Çağlayan, B. (1997). *Kerbela Mersiyeleri*. Yayımlanmamış Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gölpınarlı, A. (2005). *Kur'an-ı Kerîm ve Meâli.* Elif Kitabevi Milenyum Yayıncılık.

Güngör, Ş. (2003). Maktel-i Hüseyin. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Cilt 27, s. 456). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Levend, A. S. (2015). *Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*. Dergâh Yayınları.

Pala, İ. (1999). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ötüken Neşriyat,

Yılmaz, M. (2015). *Klasik Türk Edebiyatında Kerbela Mersiyeleri*. Yayımlanmamış Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Extended Summary

This research examines the metaphors used in elegies about Imam Hussein in relation to Karbala, and the forty-three metaphorical elements identified were classified under twelve thematic categories according to their content characteristics. The findings show that Imam Hussein is considered in the elegy tradition not only as a historical figure but also within a multi-layered representational field encompassing moral, spiritual, and symbolic aspects.

One of the fundamental functions of simile is to make the specific characteristics of the subject being compared more powerfully and effectively visible. The various similes found in the elegies of Karbala should also be considered as symbolic means of expression that highlight the different qualities of Imam Hussein. Similes in different categories such as cosmic elements, precious stones, plants, titles, ornaments, places, food and drink emphasize his spiritual greatness, leadership qualities, self-sacrifice, and moral superiority. Thus, it is revealed that elegy texts are not only works expressing feelings of mourning and grief, but also construct an idealized image of Imam Hussein.

The research findings contribute to the analysis of elegies by making the function of metaphor in Karbala elegies more visible. Furthermore, the study is important in demonstrating how Imam Hussein is idealized in Islamic literature and how his personality has been constructed as a moral and spiritual model to be emulated across generations. In this respect, the research contributes to both literary history and studies of religious and literary symbolism.

This study is limited to the elegy texts examined. This limits the generalization of the results to the entire literature on Karbala. Future research would benefit from a comparative examination of elegies from different periods and an evaluation of the symbolic narrative elements in other literary genres with Karbala themes. Furthermore, a comparative analysis of the literary reflections of the conception of Imam Hussein in different cultures and geographies will contribute to enriching the literature on the subject.